

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

การประกอบอาชีพ

ความหมายและความสำคัญของการประกอบอาชีพ

ทฤษฎีการเลือกอาชีพ และทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ

ความพร้อมทางอาชีพ

ความหมายและความสำคัญของความพร้อมทางอาชีพ

องค์ประกอบของความพร้อมทางอาชีพ

การเตรียมความพร้อมทางอาชีพในระดับประถมศึกษา

อาชีพศึกษา

ความหมายและความสำคัญของอาชีพศึกษา

หลักการ เป้าหมาย และจุดประสงค์ของอาชีพศึกษา

ขั้นตอนการจัดอาชีพศึกษา

กิจกรรมสำหรับอาชีพศึกษา

การจัดอาชีพศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมทางอาชีพ

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษา

รูปแบบโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กสามารถพิเศษในชั้นประถมศึกษา

โปรแกรมการศึกษาทางอาชีพ

โปรแกรมการเตรียมความพร้อมทางอาชีพ

การจัดการศึกษามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญหลายประการ กล่าวคือ เป็น การสร้างเสริมบุคคลให้มีความรู้ ความคิด ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม มีพละนามัยสมบูรณ์ รักและธำรงศิลปวัฒนธรรมความเป็นไทยไว้ เกิดความสำนึก ของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์อีกประการ หนึ่งคือ การศึกษาเพื่ออาชีพ ต้องการให้บุคคลได้ใช้ความสามารถของตนประกอบ อาชีพสุจริตหาเลี้ยงตนเอง และครอบครัว จึงกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาที่ สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องครอบคลุมเรื่องอาชีพตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ อย่างต่อเนื่องกันไป โดยคำนึงถึงพัฒนาการของบุคคลแต่ละวัย (ศุภวดี บุญวงศ์, 2528)

การประกอบอาชีพ

ความหมายและความสำคัญของการประกอบอาชีพ

ความหมายของอาชีพ

เฮย์ส (Hayes, 1977) ได้กล่าวถึงอาชีพ (Career) หมายถึง แบบฉบับการดำรงชีวิตของบุคคลทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งองค์ประกอบด้านการงาน และอื่น ๆ

สมพงษ์ พละสุรย์ (2525) ได้อธิบายว่า การอาชีพ คือ กิจกรรม หรือการกระทำที่ผู้ทำมีจุดมุ่งหมายหรือหวังผลเพื่อให้ได้สิ่งยังชีพ

เคลือม บุชย์แก้ว (2525) กล่าวว่า อาชีพหมายถึงกิจกรรมหรือ การงานที่ให้ผลตอบแทนเป็นรายได้หรือเศรษฐกิจ หรือทั้งสองอย่าง

กล่าวโดยสรุป อาชีพ หมายถึง กิจกรรม หรือการกระทำของ บุคคลเพื่อสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของการประกอบอาชีพ

อาชีพมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ เพราะเกี่ยวข้องกับการดำเนิน ชีวิต เศรษฐกิจ เกียรติยศ ชื่อเสียง การประกอบอาชีพจะทำให้บุคคลเกิดความ ภาคภูมิใจในตนเองรู้สึกว่าคุณค่า สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์ให้แก่สังคม ได้ ซึ่งนวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) ได้กล่าวว่าการเลือกทางชีวิตและอาชีพที่

เหมาะสมยอมทำให้บุคคลมีความพึงพอใจและเป็นสุขกับชีวิตการทำงานในอนาคตของเขา นอกจากนี้ ทิพย์วรรณ กิตติพร (2531) และสมพงษ์ พละสุรีย์ (2525) มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า การประกอบอาชีพของบุคคลมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของบุคคลกล่าวคือ การประกอบอาชีพจะเป็นแหล่งที่มาของรายได้ เพื่อได้มาซึ่งปัจจัยที่เป็นความต้องการของมนุษย์

เคลือบ บุษย์แก้ว (2525) ได้สรุปความต้องการในการประกอบอาชีพของมนุษย์ไว้ดังนี้

1. รายได้ หรือปัจจัยในการดำรงชีวิต
2. การยอมรับนับถือจากสังคม
3. การยกย่อง เกียรติยศชื่อเสียง
4. ความภาคภูมิใจ
5. ความสุขใจ
6. การปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์
7. ความมีอิสระเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว
8. การมีเพื่อนฝูง คนรู้จักสนิทสนม
9. การมีบทบาทในสังคมที่ตนอาศัยอยู่

จะเห็นได้ว่าการประกอบอาชีพกับชีวิตของบุคคลมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การที่บุคคลจะประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ จะต้องได้รับการเตรียมตัวสำหรับการประกอบอาชีพล่วงหน้าซึ่งได้แก่ การแสวงหาความรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจนกระทั่งมีความพร้อมสามารถเข้าประกอบอาชีพตามความต้องการของตนเองได้

ทฤษฎีการเลือกอาชีพและทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ

การประกอบอาชีพมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของบุคคลเพราะการประกอบอาชีพเป็นการตอบสนอง ความต้องการทางร่างกาย สังคม เศรษฐกิจและจิตใจของบุคคล การที่บุคคลสามารถเลือกอาชีพได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบุคลิกภาพ ความถนัด ความสนใจ และความสามารถย่อมส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ ทำให้บุคคลมองเห็นคุณค่าในตนเอง เกิด

ความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์เท่าที่จะทำได้ (ทิพย์วรรณ กิตติพร, 2531) ทฤษฎีการเลือกอาชีพและทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ จึงมีความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ

วิชรี ทรัพย์มี (2523) วรรณภา พรหมบุรณย์ (2526) สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2529) และนวลศิริ เปาโรหิตย์ (2530) กล่าวถึง ทฤษฎีการเลือกอาชีพ ได้แก่ ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบ ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์ ทฤษฎีการเลือกอาชีพของโรว์ และทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของกินส์เบิร์ก ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูเปอร์ สำระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเลือกอาชีพ (Theory of Career Choice)

1.1 ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบ (Traits and Factors Theory)

ทฤษฎีนี้พัฒนาจากแนวคิดของบุคคลหลายคน คือ แฟรงค์ พาร์สัน (Frank Parson) ดี.จี แพตเตอร์สัน (D.G. Patterson) และเอ็ดมัน จี วิลเลียมสัน (Edmund G Williamson) โดยมีหลักการเลือกอาชีพของบุคคลดังนี้

1) การวิเคราะห์ตนเองโดยบุคคลจะวิเคราะห์คุณสมบัติต่าง ๆ และองค์ประกอบของตนเองเป็นต้นว่าความสามารถ ความสนใจ ความถนัด บุคลิกภาพ ฐานะเศรษฐกิจ สภาพการณ์ต่าง ๆ ในครอบครัว

2) การวิเคราะห์อาชีพโดยบุคคลจะแสวงหาความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับอาชีพเป็นต้นว่าความรู้เกี่ยวกับลักษณะของอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงานเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ และทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพ รายได้ ความมั่นคง และโอกาสก้าวหน้าในอาชีพต่าง ๆ

3) การใช้วิจรณ์ญาณในการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน

นอกจากนี้บุคคลควรจะเข้าใจว่าแต่ละคนมีความแตกต่างกันและไม่เหมาะสมกับทุกอาชีพ ดังนั้นบุคคลควรเรียนรู้วิธีการเลือกอาชีพที่เหมาะสม

ซึ่งจำเป็นต้องมีการวางแผนโครงการล่วงหน้า เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกสาขาการศึกษา ดังนั้นการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ และการใช้แบบทดสอบจึงมีความสำคัญในกระบวนการเลือกอาชีพตามทฤษฎีนี้

1.2 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์ (Holland's Theory of Career Choice)

เจ แอล ฮอลแลนด์ (J.L. Holland) มีแนวคิดว่าแบบฉบับของพฤติกรรม หรือบุคลิกภาพมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพโดยมีหลักการว่าบุคคลจะเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตน ฮอลแลนด์ แบ่งรูปแบบบุคลิกภาพของบุคคลซึ่งสอดคล้องกับอาชีพต่าง ๆ และเป็นแนวทางการเลือกอาชีพของบุคคลดังต่อไปนี้ คือ

1) บุคคลที่ชอบกิจกรรมที่ต้องใช้พลังงานและเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปธรรมหรือกิจกรรมที่ไม่ซับซ้อน (The Motoric Orientation) เป็นบุคคลที่พยายามหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ต้องสนทนาหรือสังคมกับบุคคลอื่น บุคคลที่มีบุคลิกภาพเช่นนี้มักจะชอบอาชีพด้านกลไกกรรม เทคนิค ช่าง กีฬา

2) บุคคลที่ชอบกิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด การแก้ปัญหา มีลักษณะเป็นนักวิชาการ (The Intellectual Orientation) บุคคลประเภทนี้มักจะสนใจอาชีพด้านวิทยาศาสตร์ การคำนวณ อาชีพที่ต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ เช่น อาชีพนักวิทยาศาสตร์ แพทย์ นักคำนวณ

3) บุคคลที่ชอบสังคมกับบุคคลอื่น ชอบแสดงตัว รื่นเริง ชอบการสนทนา (The Social Orientation) บุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้มักสนใจอาชีพที่ได้มีโอกาสสังคมกับผู้อื่น ได้บริการสังคม เช่น อาชีพนักสังคมสงเคราะห์ ครู นักแนะแนว นักจิตบำบัด

4) บุคคลที่ชอบทำตามระเบียบแบบแผน เป็นบุคคลประณีตและยึดประเพณีนิยม เป็นคนที่ไม่ค่อยยืดหยุ่น ผ่อนปรน (The Conforming Orientation) บุคคลที่มีบุคลิกภาพเช่นนี้มักชอบทำงานที่มีระบบระเบียบ ปฏิบัติไปตามระบบระเบียบที่มีอยู่ เช่น งานด้านสารบรรณ เลขานุการ บรรณารักษ์

5) บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำ ชอบชักจูงผู้อื่น ชอบมีอำนาจ ชอบแสดงตัวและมีความเชื่อมั่นในตนเอง (The Persuasive Orientation)

บุคคลประเภทนี้มักจะชอบอาชีพที่ตนเองจะได้แสดงลักษณะของตน เช่น อาชีพนักการเมือง นักธุรกิจ นักโฆษณา นักประชาสัมพันธ์

6) บุคคลที่ชอบความงามรักศิลปะ มีความเป็นตัวของตัวเองสูงไม่ค่อยคุมตนเองมักทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจปรารถนา (The Esthetic Orientation) บุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้ มักเลือกอาชีพด้านศิลปะ เช่น อาชีพศิลปิน นักประพันธ์

ฮอลแลนด์ กล่าวว่า ถ้าบุคคลมีบุคลิกภาพที่สม่ำเสมอเหมาะสมสำหรับอาชีพหนึ่งอาชีพใด และได้รับความช่วยเหลือจากการได้รับข้อมูลด้านอาชีพ และการให้คำปรึกษาด้านอาชีพแล้ว จะทำให้เลือกอาชีพได้สะดวกและเหมาะสม ถ้าบุคคลใดมีบุคลิกภาพที่ไม่คงที่ไปในทางหนึ่งทางใดแล้ว หรือไม่มี ความชอบหรือความสนใจในด้านใดเลยจะประสบปัญหาในการเลือกอาชีพ ถ้าบุคคลใดไม่สามารถเลือกอาชีพตามความต้องการเป็นอันดับแรกของตนได้ ก็ จะเลือกอันดับรองลงมา ซึ่งเหมาะกับบุคลิกภาพของเขาต่อไป แต่ถ้ามีความชอบที่กำกวมกันจะทำให้เลือกอาชีพได้ยาก

นอกจากนั้นฮอลแลนด์ได้กล่าวถึงความคาดหวังเกี่ยวกับ ระดับอาชีพของบุคคล (Level of Occupational Choice) ว่าขึ้นอยู่กับ การที่บุคคลประเมินตนเอง และการที่บุคคลรู้จักบุคลิกภาพของตนเองและมีความรู้เกี่ยวกับอาชีพมีความสำคัญมากในกระบวนการเลือกอาชีพ

1.3 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของโรว์ (Roe's Theory of Vocational Choice)

แอนนี โรว์ (Anne Roe, 1964) ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้มีแนวคิด ดังนี้

- 1) บุคคลจะเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพและสนองความต้องการของตน
- 2) ประสบการณ์ในวัยเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

แอนนี โรว์ เชื่อมทฤษฎีขั้นตอนแห่งความต้องการ (Hierarchy of Needs) ของเอ เอช มาสโลว์ (A.H.Maslow) มีหลักการว่าความต้องการ

ของมนุษย์แบ่งได้เป็นชั้น ๆ จากชั้นมูลฐานที่สุดคือ ความต้องการทางกาย จนถึงชั้นสูงสุด คือความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ และพัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเรียงลำดับได้ดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางกาย (Physiological Needs)

ขั้นที่ 2 ความต้องการปลอดภัย (Safety Needs)

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและการมีส่วนร่วม (Belonging and Love Needs)

ขั้นที่ 4 ความต้องการความยกย่องนับถือและเสรีภาพ (Self Esteem Needs and Independence)

ขั้นที่ 5 ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ และพัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์ (Needs for Self Actuatization)

แอนนี โรว์ ได้สรุปว่าความต้องการดังกล่าวจะได้รับการตอบสนองหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดบุคลิกภาพแตกต่างกัน และมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุคคล

แอนนี โรว์ แบ่งแบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีต่อเด็กซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กเป็น 3 ประเภทดังนี้

1) การอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยใช้อารมณ์ (Emotional Concentration on the Child) แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การอบรมเลี้ยงดูอย่างปกป้องคุ้มครองมากเกินไป ทำให้เด็กขาดความคิดริเริ่ม และการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด ทำให้เด็กเกิดความเครียดอาจแสดงออกในลักษณะก้าวร้าวหรือเก็บตัว

2) การอบรมเลี้ยงดูแบบละเลยไม่สนใจหรือไม่ยอมรับเด็ก (Avoidance of the Child) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบละเลยเด็ก ทำให้เกิดความน้อยใจ มองโลกในแง่ร้าย และการอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ยอมรับเด็ก ทำให้เด็กเกิดความน้อยใจ มองโลกในแง่ร้าย ก้าวร้าว หรือเก็บกด

3) การยอมรับเลี้ยงดูแบบยอมรับและให้ความรักความ-
 อบอุ่นแก่เด็ก (Acceptance of the Child) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ
 การยอมรับเลี้ยงดูแบบไม่เข้มงวดต่อเด็ก ยอมรับและให้ความรัก เด็กประเภทนี้มัก
 ชอบสังคมกับบุคคลต่าง ๆ และการยอมรับเลี้ยงดูแบบให้ความรักต่อเด็ก ทำให้เด็ก
 เป็นบุคคลที่มีสุขภาพจิตดี รื่นเริงแจ่มใส ชอบสังคม

สรุปได้ว่าแบบนัยของการยอมรับเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
 ที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กทั้ง 3 ประเภทนี้ จะเกี่ยวข้องกับบุคคล 2 ลักษณะ
 คือบุคคลที่ปรับตัวเข้าหาผู้อื่น ซึ่งจะสอดคล้องกับอาชีพที่ต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคล
 และสังคม และบุคคลที่มีลักษณะชอบหลีกเลี่ยงผู้อื่น ซึ่งจะสอดคล้องกับอาชีพที่เกี่ยวข้อง
 กับวัตถุ

2. ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ (Theory of Vocational Development)

2.1 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของกินส์เบอร์ก (Ginzberg's Theory of Vocational Development)

อีลี กินส์เบอร์ก (Eli Ginzberg) ได้แบ่งพัฒนาการใน
 การเลือกอาชีพของบุคคลเป็น 3 ระยะ คือ

1) ระยะเพ้อฝัน (Fantasy Period) อายุประมาณ
 6-10 ปี เด็กคิดเลือกอาชีพตามแบบผู้ใหญ่ เลือกตามใจตนเอง ยังไม่คำนึงถึงข้อ
 เท็จจริงเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปได้ และความสามารถของตน อาจได้รับ
 อิทธิพลจากสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

2) ระยะพิจารณาเลือกอาชีพ (Tentative Period)
 เป็นช่วงของบุคคลที่มีอายุระหว่าง 11-17 ปี ระยะนี้บุคคลเริ่มพิจารณาเลือกอาชีพ
 โดยยังไม่ตกลงใจแน่นอน บุคคลจะเริ่มสังเกตว่ามีกิจกรรมบางอย่างที่เขาสนใจ
 และชอบมากกว่ากิจกรรมอย่างอื่น และเริ่มมองเห็นความสามารถของตนในการ
 ปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่นจึงทำให้มีความรู้สึกลึกซึ้งและ
 มองเห็นแนวทางเลือกอาชีพอย่างคร่าว ๆ ให้กับตนเองแต่ยังขาดการพิจารณา
 ถึงองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ในระยะนี้สามารถแบ่งออกเป็นขั้นย่อย 4 ขั้นดังนี้

2.1) **ขั้นความสนใจ (Interest Stage)** เด็กมีอายุระหว่าง 11-12 ปี เป็นระยะที่เด็กจะพิจารณาเลือกอาชีพจากความสนใจและความปรารถนาในระยะเพื่อฝัน

2.2) **ขั้นแห่งความสามารถ (Capacity Stage)** เด็กมีอายุระหว่าง 12-14 ปี เป็นระยะเริ่มตระหนักถึงความสามารถของตน โดยการประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมบางอย่างของตน

2.3) **ขั้นแห่งความนิยม (Value Stage)** เด็กมีอายุระหว่าง 15-16 ปี เป็นระยะที่เด็กเริ่มเรียนรู้ และเข้าใจถึงค่านิยมของตนเองและสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของเขา

2.4) **ขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อ (Transition Stage)** เด็กมีอายุประมาณ 17 ปี เป็นระยะที่เด็กเริ่มพิจารณาถึงการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เช่น ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ แต่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพที่แน่นอนลงไป

3) **ระยะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง (Realistic Period)** เป็นช่วงอายุ 17-26 ปี ในระยะนี้บุคคลจะเริ่มพิจารณาตนเองและอาชีพประกอบกัน เพื่อตัดสินใจในการเลือกอาชีพแบ่งเป็นขั้นตอน 3 ขั้นตอนคือ

3.1) **ขั้นแห่งการสำรวจ (Exploration)** เป็นขั้นที่บุคคลจะเริ่มสำรวจถึงรายละเอียดของอาชีพต่างๆ เพื่อค้นพบความเหมาะสมของอาชีพของตนเองโดยประเมินจากความใกล้เคียงกันของตนเอง และจากความเป็นจริงของอาชีพ

3.2) **ขั้นแห่งการรวบรวมความคิด (Crystallization)** เป็นขั้นที่บุคคลรวบรวมข้อมูลและแนวความคิดเกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเลือกอาชีพ

3.3) **ขั้นแห่งการเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specification)** เป็นขั้นที่บุคคลตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจงเพียงอาชีพเดียว

กินส์เบอร์เกอร์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าการกำหนดระยะเวลาอายุของบุคคลในการเลือกอาชีพในขั้นต่าง ๆ ไม่สามารถกำหนดให้ตายตัวลงไป

เพราะบุคคลมีรายละเอียดที่แตกต่างกันนอกจากนี้สภาพสังคมและการศึกษาของบุคคลยังมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านอาชีพ

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูเปอร์ (Super's Theory of Career Development)

โดแนลด์ อี ซูเปอร์ (Donald E. Super) ได้อธิบายกระบวนการในการพัฒนาอาชีพ แบ่งเป็นขั้นตอนของการพัฒนาดังนี้

1) ระยะเวลาเจริญเติบโต (Growth Stage) บุคคลจะอยู่ในช่วงตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 14 ปี ระยะเวลาจะเป็นระยะของบุคคลที่มีการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยจะเริ่มพัฒนาความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองจากการพิจารณาความสามารถ ความสนใจ ความต้องการ และเจตคติควบคู่ไปกับการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับโลกของอาชีพ เพื่อเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเลือกอาชีพในระยะต่อไป

2) ระยะเวลาแห่งการสำรวจ (Exploration Stage) บุคคลในวัยนี้มีอายุระหว่าง 15-24 ปี ในช่วงอายุ 15-18 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยรุ่นตอนต้น จะเริ่มพิจารณาถึงความสนใจในอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองในลักษณะเพื่อฝัน และแสวงหาการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับโครงการประกอบอาชีพของตนเอง ส่วนวัยรุ่นตอนกลางในช่วงอายุ 18-21 ปี จะเริ่มสนใจอาชีพที่เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้นและตระหนักถึงความสามารถของตน เพื่อวางโครงการเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจงเพราะได้เริ่มสัมผัสกับความเป็นจริงมากขึ้น สำหรับวัยรุ่นตอนปลายในช่วงอายุ 21-25 ปี จะดำเนินตามโครงการเลือกอาชีพที่วางไว้ จากการสำรวจตนเองและอาชีพที่ได้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการก้าวสู่อาชีพนั้น ๆ

3) ระยะเวลาแห่งการวางรากฐาน (Establishment Stage) บุคคลในวัยนี้มีอายุระหว่าง 25-44 ปี เป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ระยะเวลาเป็นระยะเริ่มต้นของการมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพและแสวงหาโอกาสทดลองทำงาน เพื่อพิจารณาถึงความพอใจ และความคาดหวังของตนในการประกอบอาชีพที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจและความคาดหวังของตน

4) ระยะเวลาแห่งการสร้างความมั่นคง (Maintenance

Stage) บุคคลจะมีอายุระหว่าง 45-60 ปี ระยะเวลานี้เป็นระยะที่บุคคลแสวงหาความพึงพอใจในการทำงานและหลีกเลี่ยงในส่วนที่ไม่น่าพึงพอใจของงาน โดยการพยายามทุ่มเท เอาใจใส่ในการทำงานเพื่อสร้างความสำเร็จ และความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพของตน

5) ระยะแห่งการเสื่อมถอย (Decline Stage) บุคคลจะมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาจจะเป็นระยะปลดเกษียณหรือก่อนเกษียณเล็กน้อยซึ่งจัดเป็นระยะสุดท้ายของการทำงานบุคคลจึงมักทำงานไปตามหน้าที่เพื่อรักษาตำแหน่งหน้าที่มากกว่าการทุ่มเทสร้างสรรค์ และเป็นระยะที่บุคคลเริ่มถอนตัวออกจากการทำงานอย่างจริงจัง

พัฒนาการด้านอาชีพของโตแนลลี อี ซูเปอร์ พอสรุปได้ว่าบุคคลจะมีพัฒนาการไปพร้อม ๆ กับภารกิจทางอาชีพ และบุคคลจะใช้การประกอบอาชีพเป็นการแสดงออกทางบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง และทำให้บุคคลมีแบบฉบับของการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันออกไป

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการเลือกอาชีพและทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีความหลากหลายแตกต่างกันไป แต่ละทฤษฎีมีทั้งข้อดีและข้อเสียเมื่อพิจารณาถึงลักษณะสำคัญจะพบว่าทุกทฤษฎีต่างมีแนวคิดร่วมกันในเรื่องพัฒนาการด้านอาชีพ ที่อธิบายว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตของบุคคลและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าบุคคลมีความแตกต่างกันซึ่งเป็นผลมาจากพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และการอบรมเลี้ยงดู และความแตกต่างกันของบุคคลทำให้บุคคลเลือกอาชีพต่างกัน การเลือกอาชีพจึงเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ สำหรับการเลือกอาชีพ สวิสดี สุวรรณอักษร (2532) ได้เน้นว่าการที่บุคคลแต่ละคนจะเลือกอาชีพได้อย่างฉลาดนั้น บุคคลจำเป็นต้องมีความรู้หลายประการ คือ รู้จักตนเอง มีความรู้เกี่ยวกับโลกของงาน ข้อเท็จจริงของงานอาชีพ และประเภทของงานอาชีพ นอกจากนี้ อุดมชัย ชอมขุนทด (2530) กล่าวว่า การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้นจะต้องได้รับการเตรียมตัวสำหรับการประกอบอาชีพล่วงหน้าซึ่งได้แก่ การแสวงหาความรู้ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ จนกระทั่งมีความรู้ความสามารถเข้าไปประกอบอาชีพตามที่ตนเองต้องการหรือเรียกว่า มีความพร้อมทางอาชีพ

ความพร้อมทางอาชีพ

ความหมายและความสำคัญของความพร้อมทางอาชีพ

ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเลือกอาชีพและเข้าสู่การประกอบอาชีพอย่างมั่นใจและมีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จในการเลือกและประกอบอาชีพนั้นได้แก่ การที่บุคคลมีความพร้อมทางอาชีพ

ทวี ท่อแก้ว และอบรม สนิทบาล (2517) กล่าวว่า ความพร้อม คือ ลักษณะทั้งหมดในตัวบุคคล ที่สามารถรวบรวมขึ้นเป็นเครื่องมือให้ใช้ในการตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือหมายถึงการเตรียมที่จะเจริญงอกงามต่อไป หรือการที่จะก้าวหน้าต่อไป

ก่อ สวัสดิพานิช (อ้างถึงในศุภนิตย์ วัฒนาธาดา, 2518) กล่าวว่า ความพร้อม คือ สภาพความเจริญเติบโต บวกกับความสนใจ และความรู้อันเป็นพื้นฐานซึ่งสูงพอที่จะทำให้อุทิศตนได้สะดวก

พูลศิริ แก้วกลางศึก (2519) ให้ความหมายของความพร้อมว่า หมายถึง สภาพที่ผู้เรียนมีภาวะสุดถึงขีดและประสบการณ์เดิมของบุคคลหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะที่เหมาะสมกับการเรียนหรือดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้สะดวก

อาทร เขียวปราณี (2520) กล่าวว่า ความพร้อมโดยทั่ว ๆ ไป หมายถึง สภาวะ หรือสภาพที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล แล้วเป็นผลให้การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีแนวโน้มที่จะประสบผลสำเร็จ

สรุปได้ว่า ความพร้อมเปรียบเสมือนเป็นพลังงานที่ทำหน้าที่กระตุ้นให้บุคคลมีความรู้สึก มีสภาพ หรือความเหมาะสมกับการทำงาน หรือการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัย ซึ่งสอดคล้องกับทักษะ ประสบการณ์ หรือสภาพทุกอย่างที่บุคคลได้รับในช่วงนั้น ๆ

คุสิต สวัสดิภาพ (2526) ได้สรุปความหมายของความพร้อมทางอาชีพ ดังนี้ความพร้อมทางอาชีพ หมายถึง สภาพหรือสภาวะของบุคคลทำให้อุทิศตนที่จะประกอบอาชีพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามควรแก่วัย

นอกจากนี้ ซูเปอร์ และโอเวอร์สตรีต (Super and Overstreet, 1960) ได้อ้างถึงโดซิงเจอร์ ซึ่งกล่าวว่า ความพร้อมทางอาชีพหมายถึง เวลาที่

เหมาะสมที่สุดสำหรับบุคคลที่จะเริ่มทำงานได้ตามความจริงแล้วบุคคลที่ต้องออกทำงานเมื่อจบการศึกษาแต่ละระดับด้วยเหตุผลต่าง ๆ มีอยู่มาก บุคคลเหล่านี้หากไม่มีความพร้อมทางอาชีพอย่างเพียงพอที่จะประกอบอาชีพตามอัธยาศัยของตนเองแล้ว ย่อมเสียโอกาสในการที่จะประกอบอาชีพอย่างมาก หรืออาจจะหาอาชีพที่เหมาะสมแก่ความสามารถ และพื้นฐานของตัวเองไม่ได้ บุคคลที่มีความพร้อมย่อมจะมีโอกาสดีกว่าผู้ที่ขาดความพร้อม ซึ่งสอดคล้องกับ สกินเนอร์ (Skinner, 1965) ได้กล่าวถึงกฎแห่งความพร้อมว่ารากฐาน และแนวโน้มของบุคคลที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อม และความไม่พร้อม บุคคลที่มีความพร้อมอย่างดีจะทำงานด้วยความราบรื่น และประสบผลสำเร็จ ส่วนบุคคลที่ไม่พร้อมย่อมเปรียบเสมือนถูกบังคับให้ทำงาน การทำงานนั้นจึงไม่ประสบผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า ความพร้อมทางอาชีพของบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่งในการประกอบอาชีพ การเตรียมความพร้อมทางอาชีพจึงเป็นสิ่งที่บุคคลควรจะได้รับ การปลูกฝังก่อนที่จะทำงานหรือประกอบอาชีพใด ๆ

ในเรื่องการเตรียมความพร้อมทางอาชีพนี้ นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้ ธารง บัวศรี (2521) กล่าวว่าการศึกษาเพื่องานอาชีพเป็นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะประกอบอาชีพได้ทั้งที่เป็นอาชีพอิสระและอาชีพรับจ้างได้ทั้งในส่วนที่ต้องการใช้ความรู้พื้นฐาน และทักษะการทำงานอย่างง่าย ๆ และสลับซับซ้อน ตามต้องการของผู้เรียน การเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมทางอาชีพนี้ จะต้องมีส่วนและคำนึงถึงความแตกต่างในด้านวัยวุฒิ พื้นความรู้ ประสบการณ์ และความสนใจ

ส่วน สเตลีย์ (Staley, 1970) กล่าวว่าการศึกษาเกี่ยวกับการงาน และพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษาควรเน้นเรื่องทักษะ ความรู้และลักษณะนิสัยที่จำเป็นสำหรับการเตรียมอาชีพต่าง ๆ ที่จัดลงในหลักสูตร โดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกเรียนได้ตามความถนัด ความสนใจและเป็นงานที่ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นและสังคมในชุมชน การเตรียมอาชีพให้เด็กนั้น ควรเตรียมตัวก่อนที่เด็กจะออกจากโรงเรียน 1-2 ปี ควบคู่กับการเตรียมงานอาชีพ ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กรู้ว่าตนมีโอกาสจะทำงานนั้นได้และจะมีอนาคตอย่างไร

คุณลาวัณย์ ถนองจันทร์ (2526) ได้แสดงทัศนะไว้ว่าการเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก การศึกษาทุกระดับจะต้องสอนสอดแทรกวิชาอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ วิธีการเตรียมผู้เรียนเพื่ออาชีพนั้น จะต้องคำนึงถึงความรู้ความถนัดส่วนตัว เนื่องจากอาชีพมีอยู่จำกัด การปลูกฝังวิชาอาชีพอย่างเดียว ยังไม่เป็นที่มั่นใจได้ว่าผู้เรียนจะสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ เพราะฉะนั้นโรงเรียนควรสอนให้ผู้เรียนรู้จักวิธีเรียนด้วยตนเอง เพื่อสามารถแสวงหาความรู้ สำหรับการประกอบอาชีพอื่นที่มีอยู่ในสังคมต่อไป

จากทัศนะของนักการศึกษาต่าง ๆ สามารถสรุปเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมทางอาชีพ ส่วนสำคัญที่จะต้องศึกษาเพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมทางอาชีพได้ว่าควรเตรียมในด้านความรู้พื้นฐาน ทักษะการทำงาน และลักษณะนิสัยที่จำเป็น โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่างๆ โดยให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ เพื่อสามารถแสวงหาความรู้ในการประกอบอาชีพได้ต่อไป

องค์ประกอบของความพร้อมทางอาชีพ

ในการกำหนดแนวทางหรือรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมทางอาชีพส่วนสำคัญที่จะต้องศึกษาเพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมทางอาชีพ ได้แก่ องค์ประกอบของความพร้อมทางอาชีพ สมพงษ์ พละสุรย์ (2525) ได้สรุปว่าบุคคลที่พร้อมที่จะทำงานหรือประกอบอาชีพได้นั้นจะต้องประกอบด้วยพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. พื้นฐานด้านทักษะ เป็นสิ่งที่ต้องมีการฝึกฝนจึงจะเกิดความชำนาญ เช่น การเย็บปักถักร้อย การผูกมัด การใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ประจำบ้าน เช่น ขวาน มีด กรรไกร เป็นต้น
2. พื้นฐานด้านจิตใจ คือการเสริมสร้าง และปลูกนิสัย คุณธรรม และค่านิยมในการทำงาน เช่น ไม่ให้ดูถูกงาน ให้เห็นว่างานสุจริตมีเกียรติ มีความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัดอดทน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องปลูกฝังด้วยการปฏิบัติจริง มิใช่ด้วยการกระทำด้วยการบอกหรือท่องจำ

3. พื้นฐานทางด้านเศรษฐศาสตร์ คือการให้ความรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย ทุนกำไร แรงงาน เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพ

นอกจากนี้พล แสงสว่าง (2529) ได้สรุปสิ่งที่เกี่ยวข้องในการทำงาน ดังนี้

1. ความรู้ในเนื้อหา ในสิ่งที่ปฏิบัตินับว่าเป็นส่วนสำคัญ เป็นความรู้เชิงทฤษฎีซึ่งจำเป็นที่ผู้ประกอบอาชีพต้องรู้ก่อนอื่น

2. ทักษะคือความชำนาญในการปฏิบัติ ความแคล่วคล่องว่องไว ประสิทธิภาพเป็นทักษะด้านการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการปฏิบัติงาน หรือประกอบอาชีพ

3. ทศนคติ คือ ความรู้สึกที่มีต่องาน หรืออาชีพซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้อาชีพก้าวหน้าหรือสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี บางคนความรู้ดี ทักษะดี แต่ไม่พอใจในงานที่ทำงานทำให้งานขาดประสิทธิภาพ

4. นิสัยคือความเคยชิน หรือระบบการทำงาน ก็เป็นส่วนสำคัญ เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโต๊ะทำงาน ระบบการจัดเอกสารส่วนตัว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของความพร้อมทางอาชีพเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดแนวทางหรือรูปแบบของกิจกรรมในการเตรียมความพร้อมทางอาชีพให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล

การเตรียมความพร้อมทางอาชีพในระดับประถมศึกษา

กระบวนการพัฒนาการทางอาชีพของบุคคล เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต และค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ การเตรียมความพร้อมทางอาชีพในระดับประถมศึกษา จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นฐานของการศึกษาทุกระดับ การเตรียมความพร้อมทางอาชีพในระดับประถมศึกษา ได้บรรจุไว้ในหลักสูตรประถมศึกษาทั้ง 5 กลุ่มประสบการณ์ ได้แก่ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มการทำงาน

และพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมทางอาชีพสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยตรง การเตรียมความพร้อมในระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 จึงเป็นใน 2 ลักษณะคือ การจัดผสมผสานในเนื้อหาวิชา และจัดเป็นหัวข้อหรือหน่วยการสอนขึ้นเฉพาะเพื่อให้ครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิวุฒิภาวะของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น

การเตรียมความพร้อมทางอาชีพในระดับประถมศึกษาซึ่งจัดไว้ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ในหลักสูตรประถมศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ธารง บัวศรี (2528) ได้เสนอแนะการเตรียมความพร้อมทางอาชีพอีกวิธีหนึ่งคือ การให้นักเรียนได้สัมผัสกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานและอาชีพที่เป็นอยู่ในชีวิตจริงในท้องถิ่นของนักเรียนโดยโรงเรียนจัดประสบการณ์ให้เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับวิชัย วงศ์ใหญ่ (2527) ที่ว่าในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมทางอาชีพในระดับประถมศึกษาอาจทำได้ใน 2 ลักษณะคือจัดสอนผสมผสานอยู่ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่นักเรียนจะต้องเรียน และจัดเป็นหัวข้อหรือหน่วยการสอนขึ้นอีกโดยเฉพาะ ครูจะต้องคำนึงถึงวิวุฒิภาวะและพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นเกณฑ์ สอนให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย และแต่ละท้องถิ่น สิ่งที่ควรคำนึงถึงคือควรสอนสิ่งที่เด็กเคยพบเห็นหรือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก นอกจากนี้ได้เสนอแนะให้มีการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสในการทดสอบความสนใจ และความถนัดเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วยเรียกว่า การสำรวจอาชีพ (Career exploration)

ในด้านวัยและความพร้อมของผู้เรียน หน่วยศึกษานิเทศก์ (กรมสามัญศึกษา, 2522) ได้วิจัยความพร้อมของเด็กไทยเกี่ยวกับการเรียนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ พบว่าวัยและความพร้อมผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สัมพันธ์กันดีกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแต่ในด้านการบังคับมือ ลากโยง เส้นภาพ และเขียนภาพ เด็กยังขาดทักษะและความพร้อม เด็กอายุ 8 ปีขึ้นไป สามารถบังคับมือได้ถูกต้องแม่นยำ สำหรับกระบวนการทำงานเด็กยังไม่สามารถทำตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง ไม่ได้คำนึงถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ระหว่างการทำงาน และ

ขาดความสามารถในการใช้เครื่องมืออย่างถูกต้อง นอกจากนี้พบว่าผู้เรียนระดับประถมศึกษา สามารถเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพได้หากจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสม โดยต้องคำนึงถึงวัยของผู้เรียนด้วย ส่วนความพร้อมทางอาชีพในด้านความรู้และเจตคติทางอาชีพ ดุสิต สวัสดิภาพ (2526) พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความรู้กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพอยู่ในเกณฑ์ปานกลางและเจตคติด้านอาชีพอยู่ในเกณฑ์ปานกลางเช่นเดียวกัน สำหรับนักเรียนในภาคต่าง ๆ และกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนในภาคเหนือ และกรุงเทพมหานคร มีความพร้อมทางอาชีพในด้านความรู้ และเจตคติด้านอาชีพสูงที่สุด ส่วนนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความพร้อมทางอาชีพและเจตคติด้านอาชีพต่ำที่สุด

จะเห็นได้ว่าการเตรียมความพร้อมทางอาชีพเป็นจุดหมายสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาดังปรากฏในหลักสูตรประถมศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน สามารถประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัย และมุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ซึ่งมีความหมายรวมถึงการประกอบอาชีพ แต่จากการศึกษางานวิจัย อุดมชัย ขอมขุนทด (2530) และ ศุภวดี บุญวงศ์ (2528) พบว่าการจัดหลักสูตรวิชาอาชีพระดับประถมศึกษา ยังไม่ได้รับผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากโรงเรียนขาดอุปกรณ์การศึกษาและบุคลากร รวมทั้งการที่ครูและผู้เรียนขาดความมั่นใจ การขาดทุนทรัพย์ และค่านิยมทางอาชีพ นอกจากนี้ศุภวดี บุญวงศ์ ได้ให้ข้อสังเกตว่าในการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ผู้เรียนมีโอกาสสัมผัสกับโลกของการทำงานหรือมีการเยี่ยมชมการทำงานน้อยมาก หรือไม่มีเลย จึงควรมีการติดตามผลเป็นระยะ เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางพิจารณา ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น เหมาะกับสภาพผู้เรียน ตลอดจนสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

กล่าวโดยสรุปแล้วการเตรียมความพร้อมทางอาชีพสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา นอกจากการจัดการเรียนการสอนที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาแล้ว ควรจะจัดให้นักเรียนได้สำรวจตนเอง สัมผัสกับอาชีพในท้องถิ่น เพื่อเป็นการพัฒนาไปสู่การประกอบอาชีพที่มีประสิทธิภาพ

วิชาชีพ (2523) กล่าวถึงการส่งเสริมพัฒนาการด้านอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยจัดกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้เด็กมีเจตคติและประสบการณ์ในเรื่องอาชีพดังนี้

- 1) ให้นักเรียนสัมภาษณ์เรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพจากพ่อแม่ หรือบุคคลอื่น ๆ
- 2) ให้นักเรียนเล่าถึงงานอดิเรกของตน และอภิปรายไปสู่วางที่ประกอบอาชีพเนื่องจากงานอดิเรกนั้น ๆ
- 3) จัดหาเอกสารเกี่ยวกับอาชีพให้นักเรียนอ่าน
- 4) จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับอาชีพ
- 5) เชิญวิทยากรมาอภิปรายเรื่องอาชีพ
- 6) สนับสนุนให้เด็กฟังวิทยุ หรือดูโทรทัศน์ในรายการเกี่ยวกับอาชีพ
- 7) ให้นักเรียนสะสมภาพการประกอบอาชีพต่าง ๆ
- 8) จัดอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับอาชีพ
- 9) ส่งเสริมให้นักเรียนจัดชมรมอาชีพ
- 10) จัดนิทรรศการอาชีพ
- 11) จัดศึกษานอกสถานที่โดยให้นักเรียนมีโอกาสเยี่ยมชมโรงงาน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน
- 12) จัดหางานให้นักเรียนทำ
- 13) จัดรายการทนายอาชีพ
- 14) แทรกความรู้เกี่ยวกับอาชีพในหลักสูตร หรือแยกสอนเป็นวิชาเกี่ยวกับอาชีพ
- 15) ให้นักเรียนสำรวจผลการเรียนของตน
- 16) จัดฉายภาพยนตร์หรือภาพนิ่งเกี่ยวกับอาชีพ

อาชีพศึกษา

ความหมายและความสำคัญของอาชีพศึกษา

ฮอยท์ (Hoyt, 1975 อ้างถึงในบรรณา นิลวิเชียร, 2532) ให้ความหมายว่าอาชีพศึกษา (Career Education) คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่ผู้เรียนได้รับ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับออกไปประกอบอาชีพอันเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิตแต่ละคน

เจสเซอร์ (Jesser, 1976 อ้างถึงในศุภวดี บุญดวงค์, 2528) ให้ความจำกัดความอาชีพศึกษาไว้ว่า หมายถึง ยุทธศาสตร์ทางการสอนอย่างหนึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผลผลิตทางการศึกษา ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการด้านอาชีพ นอกจากนี้ เจสเซอร์ ยังกล่าวอีกว่าอาชีพศึกษาเป็นการนำโลกของวิชาการมาสู่โลกของงาน ขอบข่ายการจัดอาชีพศึกษาจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็กตอนต้นเป็นต้นไปอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตของบุคคล จัดให้ครอบคลุม เกี่ยวกับการตระหนักรู้ถึงโลกของงาน แนะนำอาชีพอย่างกว้างขวาง การศึกษาอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตัวเลือก การเตรียมตัวด้านอาชีพ การเข้าใจระบบเศรษฐกิจของงานแต่ละชนิด และรวมไปถึงการวางตัวบุคคลด้านอาชีพ

วนิดา แดงสุภา (2525) ได้อธิบายถึงอาชีพศึกษาไว้ว่า อาชีพศึกษาเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจกระจ่างแจ้งเกี่ยวกับอาชีพที่มีอยู่ พร้อมทั้งหลักการในการพิจารณาตัดสินใจเลือกทางการศึกษาต่อ หรือฝึกอบรมให้พร้อมที่จะเข้าสู่อาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการของการพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองให้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยที่นักเรียน สามารถยอมรับสภาพความพอใจ ความถนัดตลอดจนคุณสมบัติอื่น ๆ ของตนซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

วรรณ พรหมบุรณย์ (2526) กล่าวว่า อาชีพศึกษาหรือการศึกษาเพื่ออาชีพ เป็นกระบวนการในการพัฒนาตนให้เกิดความรู้ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยมที่จะส่งเสริมให้บุคคลได้ใช้ความสามารถเชิงอาชีพ เช่น การเลือกอาชีพ การสัมพันธ์อาชีพกับผู้อื่นด้านอาชีพ มีความรับผิดชอบ ต่อบ้านเมืองในเรื่องการทามาหากิน การทำกิจกรรมนันทนาการ ทั้งนี้ต้องผ่านขั้นตอนการพัฒนาให้ครบ 4 ชั้น

คือ ความเข้าใจ (awareness) การสำรวจ (Exploration) การเตรียมตัว (Preparation) การลงมือทำงาน (Placement) และการศึกษาต่อเนื่องจนกระทั่งผู้ใหญ่ (Continuing Adult Education)

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2530) ได้แสดงทัศนะของอาชีพศึกษาไว้ว่า แนวคิดของอาชีพศึกษานั้น พยายามที่จะเชื่อมกิจกรรมการเรียนรู้เข้ากับการพัฒนาทางความคิดในเรื่องอาชีพของนักเรียนและครอบครัวไปถึงพัฒนาการ แนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคล ความเข้าใจ เกี่ยวกับตนเอง ความสามารถต่าง ๆ ของนักเรียน รวมทั้งความเข้าใจในโลกของตน และการใช้ความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติการ

กล่าวโดยสรุป อาชีพศึกษา หมายถึง การศึกษา เพื่อเตรียมนักเรียน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับตนเอง และอาชีพ เริ่มดำเนินตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา และต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิตเท่าที่ต้องการ จะพัฒนาอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายจะพัฒนาความตระหนักในตนเองและอาชีพ การสำรวจอาชีพให้สอดคล้องกับตนเอง เพื่อเตรียมตัวเลือกอาชีพ การเตรียมการ ประกอบอาชีพ และการหาความชำนาญพิเศษในทักษะระดับสูงต่อไป

การจัดอาชีพศึกษาเป็นวิธีการหนึ่งในการเตรียมความพร้อมทางอาชีพ ให้กับบุคคล จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดอาชีพศึกษาให้กับนักเรียนในทุกๆระดับ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาจึงเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศุภวดี บุญดวงศ์ (2528) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการจัดอาชีพศึกษาไว้ดังนี้

1. ปัญหาการว่างงาน เป็นปัญหาซึ่งประเทศกำลังพัฒนาและมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต
2. หลักสูตรวิชาอาชีพตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียนควรมีความสอดคล้องเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน การนำความคิดอาชีพศึกษามาใช้จะเป็นแนวทาง เพื่อช่วยให้หลักสูตรวิชาอาชีพมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
3. เป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ การศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชีวิตมนุษย์ ทุกคนควรมีโอกาสเท่าเทียมกันในการได้รับการเตรียมความพร้อมทางด้านอาชีพ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการ

ศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจำเป็นต้องจัดบริการด้านอาชีพศึกษา เพื่อช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาบรรลุตามเป้าหมาย

4. ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องแก้ไข เช่น รัฐบาลการศึกษากว่างานส่วนตัว เรียนวิชาสามัญดีกว่าวิชาชีพ ซึ่งส่งผลในการตัดสินใจด้านการศึกษาและอาชีพ การจัดอาชีพศึกษาในสถานศึกษาจึงมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพให้เกิดกับตัวนักเรียน โดยอาศัยบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพราะการปลูกฝังค่านิยมทางอาชีพต้องค่อยเป็นค่อยไป และต่อเนื่องในการจัดการศึกษาทุกระดับ

5. การจัดอาชีพศึกษา มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเพิ่มคุณภาพของคนในการประกอบอาชีพ ชี้ช่องทางการประกอบอาชีพสุจริตให้แก่เยาวชน และมีชีวิตที่สงบสุข

จะเห็นได้ว่าอาชีพศึกษามีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องให้บุคคลตั้งแต่ระดับประถมศึกษาขึ้นไปได้เตรียมตัวเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในตนเอง และอาชีพ สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาด้านวิชาการและด้านอาชีพ ตลอดจนเข้าใจระบบเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงในด้านตลาดแรงงาน และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาเพื่องานและอาชีพจึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่าง โรงเรียน ครอบครัว ชุมชนและแหล่งประกอบการทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสรับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลาย ๆ ด้าน อันจะเป็นพื้นฐานในการวางแผนและตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองต่อไป ซึ่งในการเลือกอาชีพนี้ ทิพย์วรรณ กิตติพร (2531) กล่าวว่า การที่บุคคลสามารถเลือกประกอบอาชีพได้ถูกต้องเหมาะสมกับความสนใจ ความถนัด และบุคลิกลักษณะของตนเอง จะมีผลทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกมีมั่นคงในฐานะ เศรษฐกิจของตน สร้างความรู้สึกปลอดภัยทางร่างกาย และมีผลทางด้านจิตใจและสังคม คือ เกิดความพึงพอใจในการทำงานมองเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถพัฒนาตนเองให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานอันจะมีผลทำให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสามารถส่งผลให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

หลักการจัดอาชีพศึกษาในระบบโรงเรียน

แนวคิดสำคัญที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศคือ การเตรียมเยาวชนให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน หรือ การประกอบอาชีพ ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน หรือการประกอบอาชีพ ถ้าพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่ามีหลักการสำคัญในการจัดอาชีพศึกษาเพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมทางอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในระบบโรงเรียนซึ่งในเรื่องนี้ ธารง บัวศรี (2528) ได้สรุปหลักการในการจัดอาชีพศึกษา ในระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ควรให้เด็กได้รู้เรื่องการทำงานและอาชีพตั้งแต่เด็ก และขยายขอบเขตให้กว้างขวางออกไปเมื่อเติบโตขึ้น ทั้งนี้เท่าที่โอกาสและสิ่งแวดล้อมจะอำนวย
2. ควรให้เด็กได้สัมผัสกับงานอาชีพอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการบอกเล่าแต่ให้ได้เห็น และได้ทราบถึงพื้นฐานความรู้ ทักษะ ทศนคติ และนิสัยที่จำเป็นในการประกอบอาชีพแต่ละอย่าง ตลอดจนปัญหา โอกาสและทางก้าวหน้าในการประกอบอาชีพนั้น ๆ
3. ควรให้เด็กได้ฝึกทักษะที่จำเป็นสำหรับอาชีพเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอิสระหรืออาชีพรับจ้าง
4. ควรมีการฝึกนิสัย และทัศนคติที่ดีต่อการทำงานให้แก่เด็ก โดยการให้ลงมือทำจริง ๆ และให้ได้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับเทคโนโลยีของสิ่งที่เรียนรู้
5. ควรมีการปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนในโรงเรียนให้สนับสนุนหลักการดังกล่าว
6. ควรสร้างเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่น ในการให้การศึกษาด้านอาชีพกับเด็ก
7. ควรจัดช่องว่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

8. ควรพยายามระดมกำลังและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ เพื่อการศึกษาให้มากที่สุดและประหยัดที่สุด

จะเห็นได้ว่าหลักการในการจัดอาชีพศึกษาเน้นในเรื่องการปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและท้องถิ่น

เป้าหมายและจุดประสงค์ของอาชีพศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของอาชีพศึกษาแล้วจะพบว่าแนวคิดของอาชีพศึกษาจะพยายามเชื่อมโยงการเรียนการสอนในโรงเรียนเข้ากับพัฒนาการทางความคิดเรื่องอาชีพของนักเรียน ตลอดทั้งพัฒนาการการดำเนินชีวิตของบุคคล ความเข้าใจ เกี่ยวกับตนเองและความสามารถต่าง ๆ ความเข้าใจในโลกของงานและการใช้ความรู้ ความเข้าใจนั้นไปใช้ในการปฏิบัติให้บังเกิดผล (ประเสริฐศรีวิเศษ, 2530) ในการกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ของอาชีพศึกษาได้มีนักการศึกษาหลายท่าน สรุปเกี่ยวกับเป้าหมายและจุดประสงค์ของอาชีพศึกษาไว้ดังนี้

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2530) ได้สรุปถึงเป้าหมายของอาชีพศึกษาออกเป็น 5 ข้อ คือ

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจให้บุคคลมีความสามารถที่จะตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพในการเลือกอาชีพหรือเปลี่ยนทิศทางการเลือกอาชีพ
2. เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อมของงานอาชีพอื่น ๆ ทุกชนิด
3. มีความสามารถที่จะเข้าใจในงานอาชีพและพัฒนาการทางอาชีพ และสร้างทักษะที่จำเป็นในการเข้าสู่งานอาชีพ รวมทั้งประสบความสำเร็จในงานอาชีพนั้น ๆ
4. มีความเข้าใจตนเองสร้างเป้าหมายทางอาชีพให้สอดคล้องกับความสามารถความต้องการและโอกาสทางอาชีพ
5. มีความสามารถในการสร้างทางเลือกทางอาชีพให้แก่ตนเองโดยคำนึงถึงพัฒนาการส่วนบุคคลเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทางเลือกของอาชีพนั้น ๆ

ธำรง บัวศรี (2521) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของอาชีพศึกษาไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจและตระหนักในความสำคัญของงานอาชีพ และเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเลือกอาชีพและประกอบอาชีพในวันข้างหน้า
2. เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าในการทำงานและมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานอาชีพทุกชนิด
3. เพื่อสร้างคุณลักษณะอันจำเป็นต่อการทำงานให้แก่ผู้เรียน เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ความเคารพต่อตนเอง และผู้อื่น ความอดทน ต่อความเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น
4. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างงานอาชีพกับการศึกษา
5. เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องปรับตนให้เข้ากับสังคมที่ตนอยู่
6. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะ และมีความสามารถประกอบอาชีพในแต่ละขั้นตอนที่ตนเรียนสำเร็จออกไป หรือต้องการจะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปก็พร้อมที่จะทำได้

วรรณ พรหมบุรุษย์ (2526) ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการพัฒนาคน เพื่อพัฒนาอาชีพดังนี้

1. เป้าหมายของความสามารถในการที่จะรู้จักตนเอง และการตัดสินใจคือ การพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ ค่านิยมของบุคคล เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจตนเอง รับรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสามารถในการตัดสินใจ มีทักษะในการพูด อ่าน เขียน และคิดคำนวณ
2. เป้าหมายของการพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้บริโภค และเป็นผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพคือมีความรู้ในเรื่องทักษะ ในเรื่องการจัดการในครอบครัว การเป็นผู้บริโภคที่ดี การคิดรายจ่ายของตนและครอบครัว ตลอดจนการใช้เวลาว่างในแต่ละวัน

3. เป้าหมายของการพัฒนาความสามารถในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมคือ มีความรู้เรื่องกฎหมายบ้านเมือง ด้านสังคม งานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น

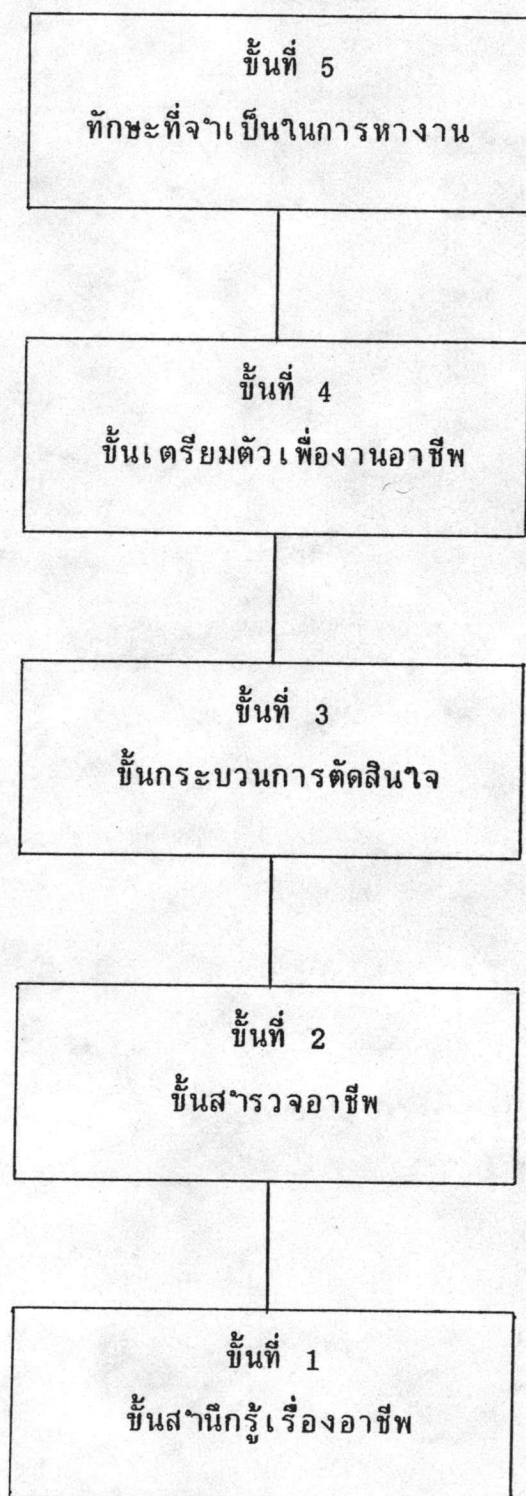
4. เป้าหมายของการพัฒนาความสามารถในเรื่องความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนของตน เป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคม ชุมชน มาตรฐานและเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เป้าหมายและจุดประสงค์ของอาชีพศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในตนเอง ค่านิยม ทักษะคติ ความสนใจ ความสามารถ ข้อเด่น ข้อด้อย อันจะเป็นแนวในการประเมินตนเองให้เหมาะสมกับอาชีพที่ตนจะเลือกต่อไป นอกจากนี้อาชีพศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในรายละเอียดของอาชีพ เพื่อพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ และคุณลักษณะที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ เห็นคุณค่าของการทำงานตลอดจนความสัมพันธ์ภายในสังคมอาชีพ

ขั้นตอนการจัดอาชีพศึกษา

การศึกษาเพื่ออาชีพเป็นแนวความคิดใหม่ที่มีขอบข่ายอย่างกว้างขวาง และมีเป้าหมายที่จะเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการศึกษา โดยเชื่อมโยงกิจกรรมของโรงเรียนเข้ากับความคิดทางอาชีพของนักเรียน โดยทางโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมได้หลายรูปแบบที่แตกต่างกันไป แต่ต้องอยู่บนรากฐานที่ว่าอาชีพศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาการชนิดหนึ่งที่เกิดควบคู่ไปกับพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของบุคคลซึ่งจะต้องทำตามขั้นตอนโดยคำนึงถึงความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล และวุฒิภาวะของบุคคลเป็นหลักสำคัญ (ทิพย์วรรณ กิตติพร, 2531)

ในการจัดอาชีพศึกษา นवलศิริ เปาโรหิตย์ (2530) ได้แบ่งขั้นตอน
ของอาชีพศึกษาไว้ 5 ขั้น คือ

รายละเอียดในแต่ละขั้นตอน และระดับชั้นเรียนที่เหมาะสมกับขั้นตอน
ต่าง ๆ แสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดขั้นตอนการจัดอาชีพศึกษา

ลำดับขั้น	ชั้นเรียน	ลักษณะรายละเอียด
ขั้นสำนึกเรื่องอาชีพ	ป.1 ถึง ป.6	การรู้จักตนเอง โลกของงานอาชีพ อย่างกว้างๆ ความสำคัญของอาชีพ ต่อสังคม การรับผิดชอบหน้าที่ของ ตนเอง
ขั้นสำรวจอาชีพ	ป.6 ถึง ม.3	การพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับตน เอง ค่านิยมความสนใจ การรู้ถึง ความเกี่ยวข้องของความต้องการของ ตนเองและงานอาชีพ ความเข้าใจ รายละเอียดเกี่ยวกับงานอาชีพมากขึ้น
ขั้นกระบวนการ ตัดสินใจ	ม.1 ถึง ม.3	การเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจใน งานอาชีพและความต้องการของตน เอง เช่นความสามารถ ทักษะ จุด- เด่น การรู้รายละเอียดของข้อมูลทาง ด้านอาชีพในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพ ของงาน แนวโน้มของตลาด ลักษณะ ของการทำงาน เป็นต้นความสามารถ เปรียบเทียบข้อมูลทางงานอาชีพและ ของตนเอง และนำมาพิจารณาในการ ตัดสินใจวางแผนการเลือกอาชีพใน อนาคต

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับชั้น	ชั้นเรียน	ลักษณะรายละเอียด
ขั้นเตรียมตัวเพื่อ งานอาชีพ	ม.4 ถึง ม.6	ความเข้าใจข้อมูลทางอาชีพอย่าง ลึกซึ้งยิ่งขึ้นจริยธรรมในการประกอบ อาชีพ ข้อมูลทางด้านสังคมวิทยาและ จิตวิทยาที่เกี่ยวกับงานอาชีพ การสำ- รวจความสามารถและความพึงพอใจ ของตนเองในการเลือกอาชีพ
ขั้นทักษะที่จำเป็น ในการทำงาน	ม.6 และระดับ อุดมศึกษา	การเรียนรู้ทักษะของการทำงาน การ สัมภาษณ์ การเขียนจดหมายสมัครงาน การกรอกใบสมัคร เป็นต้น การ วิเคราะห์เป้าหมายทางอาชีพอีกครั้ง โดยคำนึงถึงความสนใจและความถนัด ส่วนบุคคล การเสริมสร้างทักษะใน การเข้าไปสู่งานที่ได้วางเป้าหมาย เอาไว้

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนในการจัดอาชีพศึกษานี้จะเป็นกระบวนการซึ่งสืบ
เนื่องติดต่อกันไป โดยจะเริ่มจากการสำนึกรู้เรื่องอาชีพ การสำรวจอาชีพ
การตัดสินใจ การเตรียมตัวเพื่ออาชีพ และการเรียนรู้ทักษะการทำงาน ซึ่งอาจ
จะครอบคลุมไปถึงขั้นลงมือในการทำงาน และการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อสร้างความ
เจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ

กิจกรรมสำหรับอาชีพศึกษา

จอห์น ยูไมเคิลลิส (Jong U Michaelis, 1980) ได้กำหนดกิจกรรมสำหรับอาชีพศึกษาไว้ 3 ชั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การรู้จักอาชีพได้แก่ รวบรวมรูปภาพเกี่ยวกับคนงานแล้วจัดหมวดหมู่ของคนงานในแต่ละอาชีพ เชิญผู้ประกอบอาชีพฉายภาพยนตร์หรือฟิล์มสตริปเกี่ยวกับอาชีพ ศึกษาจากหนังสือ อภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีพ

2. กิจกรรมขั้นพัฒนาการที่กำหนดไว้ สำหรับการรวบรวมปริมาณข้อมูล การจัดการ การประยุกต์ การสาธิต และการให้ข้อมูล ได้แก่ การเขียนและอภิปรายงานสมาชิกในครอบครัวนักเรียน การบอกรายละเอียดความแตกต่างของอาชีพที่นักเรียนสนใจด้วยการสืบสวนเกี่ยวกับลักษณะอาชีพ การดูฟิล์มสตริป การทำงานของแต่ละคน การเปรียบเทียบความแตกต่าง จากการดูภาพยนตร์และอ่านหรือฟังเรื่องราวเกี่ยวกับความแตกต่างของบุคคล อภิปราย ทดลองใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ และวัสดุ ในงานอาชีพ รวบรวมข่าว และบทความ ทัศนศึกษา การแยกแยะงานต่าง ๆ เป็นกลุ่มอาชีพ การเล่นเกมทบทวนสมมุติ การทำงาน การรวบรวมรูปภาพและหนังสือต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน

3. กิจกรรมสรุปความเพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับบทเรียนและการประเมินผล ได้แก่ เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการส่วนตัวหรือของกลุ่ม เน้นถึงบทบาท และการจัดการของคนงานสรุปเป็นใจความสำคัญเป็นคำพูดของตนเอง ประเมินความเข้าใจของนักเรียนจากการอภิปราย ทดสอบ และตรวจคะแนน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมอาชีพศึกษา จะเป็นการใช้ทรัพยากรภายในโรงเรียน สถานประกอบการและชุมชน มาดำเนินการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

การจัดอาชีพศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

ธารง บัวศรี (2528) กล่าวถึง การจัดอาชีพศึกษาว่า ในระดับประถมศึกษา การจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสกับอาชีพ นอกจากการเล่าถึงพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนการสังเกตบุคคล

ต่างอาชีพแล้ว การเรียงความเกี่ยวกับอาชีพ การไปทัศนศึกษา การให้เด็กลงมือปฏิบัติ สิ่งสำคัญที่พึงเข้าใจ คือ วัตถุประสงค์ที่เด็กได้รับการสัมผัสกับงานอาชีพในขณะนี้ ยังไม่เน้นการฝึกทักษะตามความต้องการของตลาด แต่ต้องการให้เด็กรู้เรื่องราว สัมผัสกับงานอาชีพในวงกว้างขึ้นและได้ฝึกทักษะเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การเลือกอาชีพในอนาคตต่อไป สำหรับเด็กที่ต้องออกจากโรงเรียนไปหลังจากจบการศึกษาในระดับนี้ก็จะได้มีความรู้ และทักษะขั้นพื้นฐานพอที่จะฝึกฝนต่อไป เพื่อประกอบอาชีพอิสระด้วยตนเองหรืออาชีพประเภทรับจ้างได้ ซึ่งสอดคล้องกับนวนลศิริ เปาโรหิตย์ (2530) ซึ่งกล่าวว่า เป้าหมายของอาชีพศึกษาในระดับประถมศึกษา คือความตระหนักในโลกของงาน ถือเป็นขั้นเริ่มแรกที่นักเรียนจะได้เรียนรู้เรื่องอาชีพ หลักสูตรควรมุ่งให้เด็กเริ่มรู้จักตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ระเบียบนี้เด็กจะก้าวออกจากโลกในครอบครัว สู่ออกไปสู่อีกโลกภายนอก ดังนั้น ความตระหนักในอาชีพจึงหมายถึงการที่เด็กเริ่มจะเรียนรู้ว่าโลกนี้มีอาชีพต่าง ๆ มากมาย เด็กจะเริ่มเรียนรู้รอบตัวเขาในลักษณะกว้าง ๆ ครูควรปูพื้นฐานให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในโลกของอาชีพอย่างคร่าว ๆ เพื่อที่จะต่อเติมรายละเอียดในการพัฒนาอาชีพต่อไปอีก กิจกรรมการเรียนการสอนที่จะเป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความคิดรวบยอดของอาชีพศึกษาในระดับนี้ เช่น

1. การจัดทัศนศึกษาดูงานในโรงเรียนหรือแหล่งอาชีพอื่น ๆ จะทำให้นักเรียนมีความตระหนักว่าการทำงานจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คนงานจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน การศึกษาดูงานยังสามารถนำมาเป็นกิจกรรมในห้องเรียนในวิชาที่สัมพันธ์กันได้ด้วย
2. การพัฒนาความคิดรวบยอดประสบการณ์การเรียนรู้ในห้องเรียน จะใช้วิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ การอภิปราย การพูดคุยกับแขกรับเชิญ เป็นการสำรวจอาชีพ การแสดงละคร บทบาทสมมุติ การร้องเพลง การเล่นเกมปริศนาทายที่เกี่ยวกับอาชีพ

สรุปแล้วจุดประสงค์ของอาชีพศึกษาในระดับนี้ เพื่อให้นักเรียนสามารถรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ใกล้ตัวและเน้นในด้าน การปูพื้นฐาน คือการสร้าง ความสนใจ และความสำนึกใน ความสำคัญของอาชีพ รวมทั้งการสร้างเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

ศุภวดี บุญดวงศ์ (2528) ได้เสนอแนวทางในการจัดอาชีพศึกษาในระดับประถมศึกษาโดยยึดองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านทัศนคติ

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ช่วยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับบุคคลต่าง ๆ ในสถานศึกษา
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ฝึกให้รู้ถึงความสำคัญของการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ฝึกให้ตระหนักถึงการให้ผู้อื่นในสังคมทำอะไรรู้แก่เราบ้าง
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ฝึกให้ผู้เรียนเริ่มรู้ถึงงานที่ทำเงินได้ มีผลต่อตนเองอย่างไรบ้าง
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์งานต่าง ๆ ว่าเป็นผลเสียอย่างไรบ้าง
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความก้าวหน้าของตนเองกับอาชีพ

2. ด้านการรู้จักตนเอง

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ฝึกให้ผู้เรียนรู้ถึงความสำคัญของตนเอง และรู้ว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ฝึกให้ผู้เรียนตระหนักว่าตนเองมีความสามารถและมีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ฝึกให้ผู้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับเครื่องใช้ในการเรียนช่วยทำให้เขาบรรลุเป้าหมายในการเรียน
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจทักษะด้านการศึกษาจะช่วยตนเองประสบความสำเร็จ
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของแต่ละคน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ฝึกให้ผู้เรียนเลือกกลุ่มอาชีพที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงจุดเด่น จุดด้อยของตนเอง

3. ด้านการตัดสินใจ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ฝึกให้ผู้เรียนรู้อารมณ์ของการตัดสินใจทำอะไรลงไป

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ฝึกให้สามารถวิเคราะห์ทางเลือกต่าง ๆ ของการแก้ปัญหา โดยกล่าวออกมาเป็นคำพูดหรือภาษาเขียนก็ได้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจการตัดสินใจต้องอาศัยอะไรเป็นเครื่องมือ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ฝึกการใช้ทักษะในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ฝึกการใช้ทักษะการแก้ปัญหา โดยการแก้ปัญหาที่บ้าน

4. ด้านการรู้จักเกี่ยวกับการศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความแตกต่าง และความเหมือนกันของบทบาทตนเองทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้ผู้เรียนรู้ว่าทุกคนมีทักษะเบื้องต้น คืออ่านออกเขียนได้ และการทำเลขได้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทชีวิตจริง และทักษะในการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ได้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้ผู้เรียนรู้จักตนเองเก่ง และอ่อนอะไร เพื่อเปรียบเทียบกับเพื่อน ๆ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของตน กับผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับตนในชีวิต

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้ผู้เรียนเข้าใจคนกับงานของคน

5. ด้านการรู้จักเกี่ยวกับอาชีพ

- ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 1 ให้ผู้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของงานที่คน
ในบ้านทำเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 2 2 ให้ผู้เรียนรู้ว่าในชุมชนของเขา งานของ
คนต่าง ๆ ต้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างไร
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 3 ให้ผู้เรียนเปรียบเทียบงานในบ้านกับงาน
โดยทั่ว ๆ ไป
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 4 ให้ผู้เรียนรู้จักอาชีพในสังคม
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 5 5 ให้ผู้เรียนทำความเข้าใจถึงผลของกลุ่ม
อาชีพต่าง ๆ ที่มีต่อการดำเนินชีวิต
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 6 ให้ผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับความสามารถและ
ทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต

6. ด้านการรู้จักเกี่ยวกับเศรษฐกิจ

- ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 1 ให้ผู้รู้จักแลกเปลี่ยนสินค้า และการบริการ
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 2 2 ให้ผู้เข้าใจคุณค่าของการแลกเปลี่ยนเป็นตัวเงิน
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 3 ให้ผู้เข้าใจเรื่องเงิน
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 4 ให้ผู้เข้าใจกระบวนการผลิต จำหน่ายสินค้า
และบริการ
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 5 5 ให้ผู้รู้จักกฎการผลิต และความต้องการ
ของตลาด
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 6 ให้ผู้เข้าใจถึงเรื่องการทำอะไร
เฉพาะอย่าง และต้องพึ่งพาอาศัยกันภายในสังคม

7. ด้านการรู้จักทักษะและความสามารถขั้นต้น

- ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 1 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับทักษะบาง
อย่างที่ต้องใช้ในการศึกษาเล่าเรียน
- ระดับประถมศึกษาปีที่ 2 2 ช่วยให้ผู้เข้าใจเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสาร

- เพิ่มขึ้น
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ช่วยให้เห็นเข้าใจเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสาร
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ฝึกให้เริ่มใช้เครื่องมือในการตวงวัด
เครื่องมือท่อนแรงง่าย ๆ
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทัศนให้เข้าใจเรื่องการผลิตเป็นจำนวนมาก
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทัศนให้เข้าใจวิธีการวิจัยง่าย ๆ ให้รู้จัก
ใช้เครื่องมือง่าย ๆ

8. ด้านทักษะซึ่งใช้ในการทำงาน

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ให้เริ่มรู้จักที่จะมีกฎเกณฑ์ ยอมรับกฎเกณฑ์
นั้น มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้รู้จักรูปแบบของการสร้างมนุษยสัมพันธ์
กับผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตนต้องการ
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้เข้าใจวิธีแก้ปัญหาการขัดแย้งส่วนตัว
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้เริ่มมีส่วนทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อความ
สำเร็จของกลุ่ม
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้เข้าใจการนำสภาพแวดล้อมที่สถาน
ศึกษาไปเกี่ยวข้องกับสังคมภายนอก ให้รู้เกี่ยวกับความจำเป็นของการมีโครงสร้าง
และระเบียบภายในสังคมสถานศึกษา
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้คิดว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรในสังคม
พยายามคิดว่าถ้าตนดำเนินการตามบทบาทนั้นควรทำอย่างไร เพื่อให้เกิดความพอ
ใจและเป็นผลดีแก่กลุ่ม

นอกจากนี้ สุภาวดี บุญญวงค์ ได้เสนอวิธีการจัดอาชีพศึกษาที่สามารถ
จัดไว้ในระดับประถมศึกษาได้แก่

1. รูปแบบที่เป็นบทบาทของบิดามารดาจัดให้มีการเชิญบิดา มารดา
มาที่ห้องเรียนให้เขาเหล่านั้นแต่งเครื่องแบบในการทำงาน พร้อมทั้งนำเครื่องมือ

หรืออุปกรณ์ในการทำงานมาด้วยพูดคุยกับผู้เรียนเรื่องอาชีพของเขา การกระทำเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลึกด้านคุณค่าของงาน

2. การเรียนรู้เรื่องงานของบิดา มารดา ผู้เรียนทุกคนอาจจะไปเยี่ยมชมการทำงานของบิดา มารดา เพื่อให้เห็นและเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะการปฏิบัติงาน สำหรับผู้เรียนบางคนไม่สามารถกระทำเช่นนี้ได้ก็ไปเยี่ยมชมการปฏิบัติงานตามแหล่งงานของบิดา มารดาของเพื่อน

3. การให้ความรู้ตามวิชาที่เรียน ผู้เรียนอาจจะได้เรียนรู้ และมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพัฒนาแนวการดำเนินชีวิต และอาชีพจากวิชาต่าง ๆ ที่เรียนในหลักสูตร ถ้าครูได้ใช้อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือในอาชีพต่าง ๆ เท่าที่จัดหามาได้ ช่วยให้การแนะนำเกี่ยวกับบทบาทของอาชีพต่าง ๆ ในสังคมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจดียิ่งขึ้น มีความรู้เรื่องอาชีพอย่างกว้างขวาง และยังช่วยปรับปรุงความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองได้ดียิ่งขึ้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เรียนที่มีโอกาสน้อยในการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดอาชีพศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรให้เด็กได้สำนึกรู้เรื่องอาชีพ ปลูกฝังให้เด็กรู้จักตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง สืบราวอาชีพในชุมชน ให้เด็กได้สัมผัสกับอาชีพของบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ บิดา มารดา ซึ่งการจัดการศึกษาในระดับนี้ ยังไม่เห็นในการฝึกทักษะตามความต้องการของตลาด แต่เป็นการฝึกทักษะเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การเลือกอาชีพต่อไป สำหรับเด็กที่ต้องออกจากโรงเรียนหลังจากที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ก็จะมีความรู้ และทักษะพื้นฐาน พอที่จะฝึกฝนต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ ทักษะการทำงาน เป็นสิ่งที่สามารถเรียนและสอนได้ ลักษณะของอาชีพจะมีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคน กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ และการเตรียมความพร้อมทางอาชีพอาจเกิดขึ้นแก่บุคคลมากกว่าหนึ่งครั้ง ในช่วงชีวิตของบุคคลนั้น การช่วยให้บุคคลมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาับการทำงานได้อย่างชัดเจน และมีความหมายจะ

กระทำได้ผลดียิ่งขึ้น จะเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมทางอาชีพ และมองเห็นช่องทางในการที่จะก้าวเข้าสู่โลกของงานอาชีพ จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับงานวิจัยต่าง ๆ ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับอาชีพไว้ดังนี้

ดีน (Dean, 1981) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโปรแกรมอาชีพศึกษากับบุคลิกภาพทางอาชีพของนักเรียนระดับ 8 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโปรแกรมอาชีพศึกษามีคะแนนบุคลิกภาพทางอาชีพสูงกว่ากลุ่มควบคุม ในมาตรวัดทัศนคติและความสามารถในการวางแผนเป้าหมายชีวิต

ยองก์ และคณะ (Youngue and Others, 1981) ศึกษาผลงานของวิธีการสอนอาชีพในชั้นเรียนกับการสอนอาชีพจากประสบการณ์จริงต่อบุคลิกภาพทางอาชีพของนักเรียนมัธยมปลายในรัฐเวอร์จิเนียร์ตอนใต้ พบว่าคะแนนบุคลิกภาพทางอาชีพของนักเรียนในกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม แสดงว่าการสอนแบบให้นักเรียนได้รับประสบการณ์จริง คือ มีโอกาสได้สัมผัสกับบุคคลที่ประกอบอาชีพและเยี่ยมชมสถานประกอบการอาชีพต่าง ๆ ช่วยในการเพิ่มบุคลิกภาพทางอาชีพของนักเรียนได้มากกว่าการสอนนักเรียนในชั้นเรียน

นอร์เบิร์ต และ เจอโรม จอห์นสัน (Norbert and Jerome Johnson, 1981) ศึกษากระบวนการสำรวจทางวิชาชีพ หรือ VEG (Vocational Exploration Group) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการช่วยพัฒนาทัศนคติและความสามารถที่จำเป็นต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติงานหรือการประกอบอาชีพให้แก่ผู้เรียนได้นั้นจะมีผลกระทบที่มีต่อเนื้ออย่างไร และจะคงอยู่ได้นานเพียงใด ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนระดับ 8 และ 9 จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนบุคลิกภาพทางอาชีพ ทัศนคติและความสามารถสูงกว่ากลุ่มควบคุม แสดงว่ากลุ่มทดลองที่เข้ากลุ่ม VEG มีทัศนคติทางบวกในการเลือกอาชีพและการเข้าสู่โลกของงาน และมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโลกของงานได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม และเมื่อติดตามผลนักเรียนในกลุ่มทดลองอีก 6 เดือนต่อมา ปรากฏผลเช่นเดิม สรุปได้ว่า การเข้ากลุ่ม มีผลต่อการเพิ่มบุคลิกภาพทางอาชีพ

แฟรงกลิน (Franklin, 1975) ได้ศึกษาเรื่องโปรแกรมส่งเสริมการตระหนักรู้ในอาชีพของนักเรียนโรงเรียนมัธยมนาวาโจ พบว่าโปรแกรมส่งเสริม

การตระหนักรู้ในอาชีพ ทำให้นักเรียนทราบถึงโอกาสในการเข้าสู่อาชีพของบริษัท และตลาดแรงงาน แต่โปรแกรมนี้ไม่มีผลทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงความต้องการ ในการประกอบอาชีพของตนเอง และมีข้อเสนอแนะว่า โปรแกรมส่งเสริมการ ตระหนักรู้ในอาชีพ ควรประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ การตระหนักรู้ในอาชีพ การสำรวจอาชีพ ประเภทและแนวทางของอาชีพต่างๆ การเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ ทางสู่อาชีพ และการกำหนดแนวทางการประเมินอาชีพ

จูดิธ (Judith, 1978) ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการตระหนักรู้ในอาชีพของนักเรียนประถมศึกษา เพื่อที่จะหาผลสรุปของโปรแกรมส่งเสริม ตระหนักรู้ในอาชีพที่มีต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาาระดับ 2-6 พบว่านักเรียนที่ผ่าน โปรแกรมการตระหนักรู้ในอาชีพนั้น นักเรียนหญิงจะทำคะแนนได้สูงกว่านักเรียน ชาย และการเข้าร่วมในโปรแกรมส่งเสริมการตระหนักรู้ในอาชีพนั้น มีผลอย่าง มากต่อพัฒนาการทางด้านพุทธิสัยมากกว่า พัฒนาการทางด้านจิตพิสัย

เลอรอย (Leroy, 1977) ศึกษากระบวนการแนะแนวอาชีพแบบกลุ่ม ที่จัดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งในโรงเรียน สามารถเพิ่มระดับวุฒิภาวะทางอาชีพของ นักเรียนที่เข้าร่วมกระบวนการกลุ่ม และยังสามารถเพิ่มระดับการเห็นคุณค่าของ ตนเองได้ด้วย ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนระดับ 9 จำนวน 170 คน โดย แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีคะแนนวุฒิภาวะ ทางอาชีพ และคะแนนการเห็นคุณค่าของตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ

สุดา อ่อนช้อย (2524) ได้ศึกษาผลของการแนะแนวอาชีพแบบกลุ่มที่มี ต่อวุฒิภาวะทางอาชีพ ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีวุฒิภาวะ ทางอาชีพสูงกว่ากลุ่มควบคุม และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง กับสูง พบว่าไม่แตกต่างกัน

อรุณี ชาญด้วยกิจ (2529) ศึกษาผลของการแนะแนวอาชีพแบบกลุ่ม ย่อยต่อวุฒิภาวะทางอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนในกลุ่ม ทดลอง มีคะแนนวุฒิภาวะทางอาชีพสูงกว่ากลุ่มควบคุม

อารีรัตน์ พัฒนเพ็ญ (2529) ศึกษาผลการทดลองให้ข้อมูลด้านอาชีพต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่ออาชีพอิสระของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนทัศนคติต่ออาชีพอิสระสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01

นิวัฒน์ สนศิริ (2533) ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่องานอาชีพระหว่างนักเรียนที่เข้าร่วมในโครงการส่งเสริมอาชีพนักเรียน กับนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมในโครงการส่งเสริมอาชีพนักเรียนโรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมในโครงการมีทัศนคติต่องานอาชีพสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมในโครงการงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้เสนอไว้ข้างต้น เป็นการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มนักเรียนที่ได้รับประสบการณ์กับนักเรียนที่ไม่ได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับงานอาชีพสรุปได้ว่า นักเรียนที่ได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับงานอาชีพมีความรู้เกี่ยวกับอาชีพ มีวุฒิภาวะทางอาชีพ มีทัศนคติเกี่ยวกับการทำงานอาชีพดีกว่ากลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับงานอาชีพ

การพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมทางอาชีพ

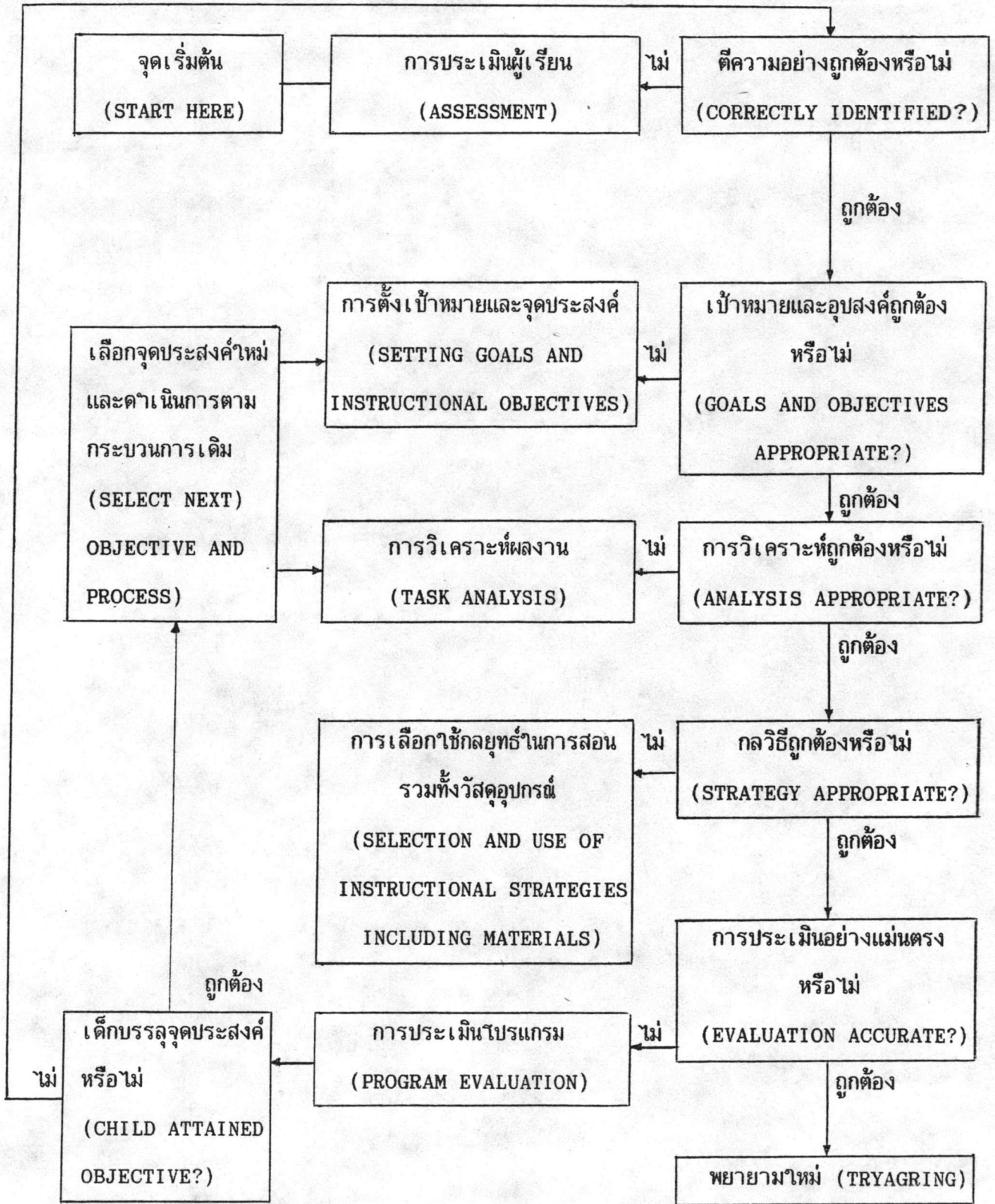
การพัฒนาโปรแกรมการศึกษา

แมคเคลลาคลิน และอีเวส (McLaughlin และ Eaves อ้างถึงใน Paul Wehman, Phillip J McLaughlin, 1981) กล่าวถึงลำดับขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาโปรแกรมประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินผู้เรียน (Assessment)
2. การตั้งเป้าหมายและจุดประสงค์ (Setting Goals And Instructional Objectives)
3. การวิเคราะห์ผลงาน (Task Analysis)
4. การเลือกและใช้กลยุทธ์ในการสอนรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ (Selection And Use Of Instructional Strategies Including Materials)
5. การประเมินโปรแกรม (Program Evaluation)

การพัฒนาโปรแกรกดังกล่าว มีลำดับขั้นตอนดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 2 ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรม (PROGRAM DEVELOPMENT)

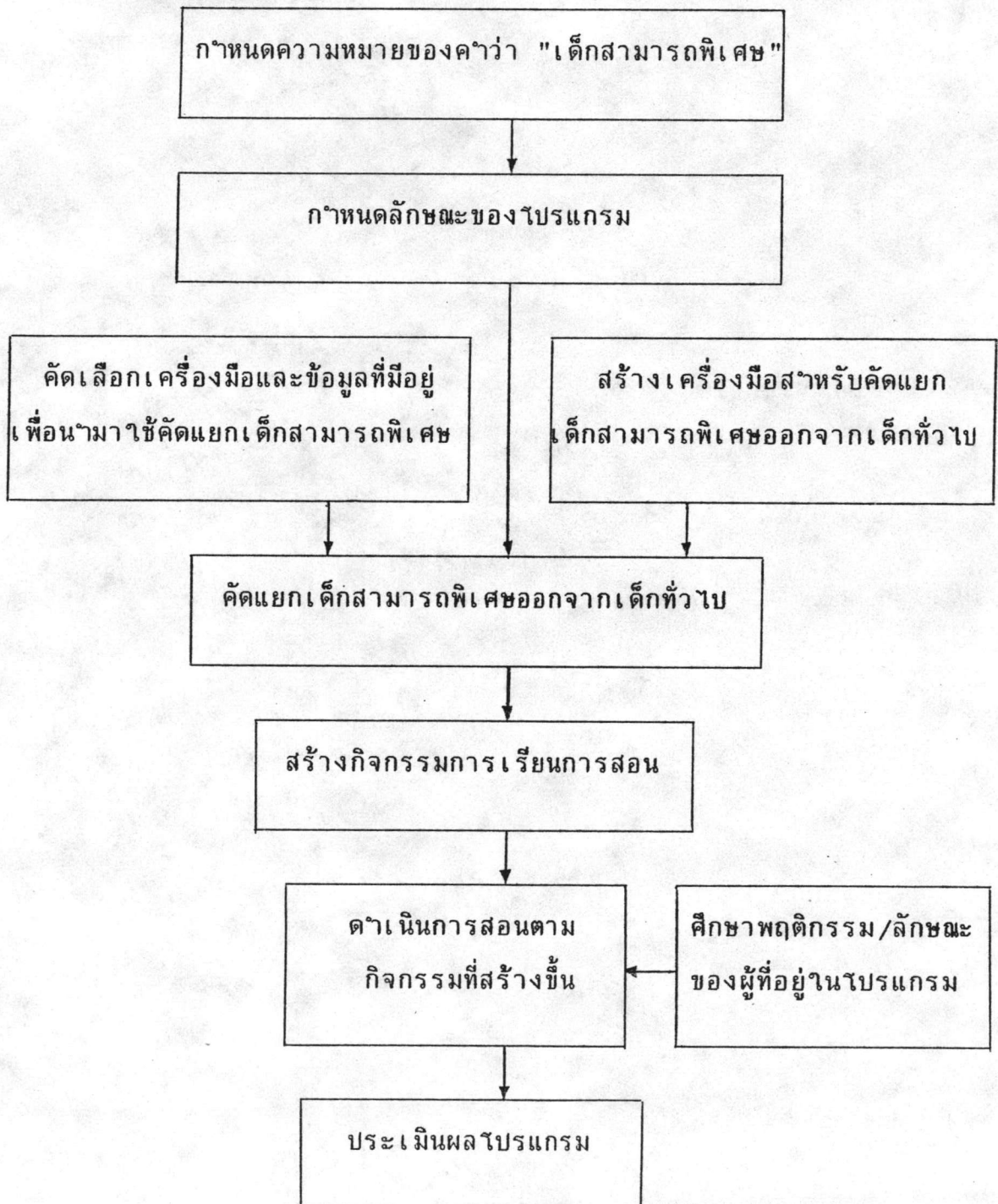

(McLaughlin and Eaves, 1976 อ้างถึงใน Paul Wehman, Phillip J McLaughlin, 1981)

รูปแบบโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษในชั้นประถมศึกษา

ดวงเดือน อ่อนน่วม (2529) ได้เสนอรูปแบบโปรแกรมการศึกษา
สำหรับเด็กสามารถพิเศษในชั้นประถมศึกษาไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 รูปแบบโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กสามารถพิเศษในชั้นประถมศึกษา

โปรแกรมการศึกษาทางอาชีพ

1. โปรแกรมการศึกษาทางอาชีพด้วยตนเอง

มากูน (Magon 1969 อ้างถึงใน สมศักดิ์ สีตากลุทธิ์, 2532) ได้เสนอรูปแบบของโปรแกรมการศึกษาทางอาชีพด้วยตนเองที่ได้พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยขั้นตอนการตัดสินใจทางอาชีพ 6 ขั้นตอนคือ

1.1 การระบุปัญหาที่ต้องตัดสินใจ (Reaching a decision point) คือการพิจารณาเหตุผล และความจำเป็นที่จะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพเพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่ต้องการจะแก้ไข เช่น ยังตัดสินใจไม่ได้ระหว่างการเรียนสายสามัญ กับสายอาชีพ

1.2 การสำรวจข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา (Exploration of problem) คือ การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง โลกกว้างทางการศึกษาต่อและอาชีพ เช่น การสำรวจ ความสนใจในอาชีพ

1.3 การประเมินข้อมูล (Evaluation of information) คือการนำข้อมูลต่าง ๆ มาพิจารณาเปรียบเทียบความสำคัญและความเป็นไปได้

1.4 การวางแผนเพื่อดำเนินการ (Choice of plan of action) คือ การเลือกแนวทางที่เป็นไปได้สำหรับเตรียมตัวดำเนินการในขั้นต่อไป

1.5 การดำเนินการตามแผน (Taking acting on your plans) คือ การลงมือปฏิบัติตามแผนและกำหนดการที่ได้วางไว้

1.6 การทบทวนแผนให้กระจ่างชัด (Clarification and review of plans) คือการพิจารณาทบทวนข้อมูลจากขั้นต่าง ๆ มาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การวางแผนและการตัดสินใจมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายของโปรแกรม ประกอบด้วย

1. ความรู้ความเข้าใจในตนเอง
2. ความรู้ความเข้าใจในโลกกว้างทางการศึกษาและอาชีพ
3. การตัดสินใจและวางแผนทางอาชีพ

ส่วนประกอบของโปรแกรม

1. ชื่อหน่วยหรือชื่อบทเรียน
2. คำนำหรือคำชี้แจง เป็นคำบรรยายเบื้องต้นเกี่ยวกับเนื้อหาของบทเรียนและคำอธิบาย
3. วัตถุประสงค์ของบทเรียน
4. การทดสอบก่อนเรียนเพื่อทดสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ในสิ่งที่จะเรียนหรือยัง และควรเริ่มต้นที่ส่วนใดของบทเรียน
5. กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียน
6. การประเมินหลังเรียนเพื่อให้ผู้เรียนทราบความก้าวหน้าทางการเรียนของตนเอง

2. โปรแกรมบูรณาการการศึกษาเพื่องานอาชีพกับวิชาสังคมศึกษา ประเสริฐ ศรีวิเศษ (2530) นำเสนอโปรแกรมบูรณาการการศึกษาเพื่องานและอาชีพกับวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม
 - 1.1 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในตนเอง ในด้านความสามารถ ความถนัด สุขภาพ จุดเด่น และจุดด้อยของตนเอง
 - 1.2 เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานอาชีพ สังคม เศรษฐกิจของประเทศไทยและของโลก
 - 1.3 เพื่อให้นักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับอาชีพในระดับต่าง ๆ
 - 1.4 เพื่อให้นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพ และวางแผนเพื่อพัฒนาตนเอง เข้าสู่อาชีพที่เหมาะสมกับงาน
2. การเตรียมการของครู
 - 2.1 ศึกษาแนวการบูรณาการการศึกษาเพื่ออาชีพตามโปรแกรมที่จัดไว้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจแนวทางของการศึกษาเพื่ออาชีพ

- 2.2 วางแผนใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ตาม
โปรแกรม
- 2.3 เตรียมแบบฟอร์มและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรมการ
ศึกษาเพื่องานอาชีพ
- 2.4 ติดต่อขอความร่วมมือจากครูแนะแนวและบรรณารักษ์
ในกรณีที่ต้องขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพหรือการค้นคว้า
ในห้องสมุด

3. ลักษณะโปรแกรม

3.1 ส่วนประกอบของโปรแกรม จัดเรียงลำดับตามแนว
คิดหลักของการศึกษาเพื่องานอาชีพ 5 ประการคือ

- ก. ความเข้าใจในตนเองและบุคคลอื่น
 - ข. ความรู้ความเข้าใจในงานอาชีพ
 - ค. พัฒนาการทางทัศนคติที่ดีต่องานอาชีพ
 - ง. การเป็นผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพ
 - จ. การวางแผนและเตรียมการเพื่องานอาชีพ
- แต่ละแนวคิดหลักจะประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้
- ก. ความคิดรวบยอด
 - ข. จุดประสงค์
 - ค. เนื้อหาบูรณาการการศึกษาเพื่องานอาชีพกับ

วิชาสังคมศึกษา

- ง. กิจกรรมการเรียนการสอน
- จ. การวัดและประเมินผล

3.2 การนำเสนอเนื้อหาบูรณาการการศึกษาเพื่องาน
อาชีพกับวิชาสังคมศึกษา

โปรแกรมการเตรียมความพร้อมทางอาชีพ

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยเกี่ยวข้องกับความพร้อมทางอาชีพ อาชีพศึกษา การพัฒนาโปรแกรมการศึกษา โปรแกรมการ

ศึกษาสำหรับเด็กสามารถพิเศษ และโปรแกรมการศึกษาทางอาชีพ สามารถนำมาพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนี้

1. กำหนดความหมายของคำว่า 'การเตรียมความพร้อมทางอาชีพ'

การเตรียมความพร้อมทางอาชีพ หมายถึง การวางแผนให้นักเรียนมีประสบการณ์ พฤติกรรม เจตคติที่ติด่องานอาชีพ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอาชีพศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักตนเอง ด้านการรู้จักอาชีพ ด้านการสัมพันธ์ตนเองกับงานอาชีพ และด้านการวางแผนทางการตัดสินใจเลือกอาชีพ
2. กำหนดลักษณะของโปรแกรม

ลักษณะของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมทางด้านอาชีพเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรนอกเวลาเรียน สัปดาห์ละ 3 วัน
3. การคัดเลือกนักเรียนเข้าโปรแกรม

คัดเลือกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดเทศบาลจังหวัดราชบุรี โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน 30 คน
4. สร้างกิจกรรมการเรียนการสอน

สร้างแผนการจัดกิจกรรมทั้งหมด 22 กิจกรรม ประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม จุดประสงค์ อุปกรณ์ วิธีดำเนินการ ระยะเวลา สรุป ซึ่งสอดคล้องและครอบคลุมกิจกรรมการเรียนการสอนอาชีพศึกษา
5. ดำเนินกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมที่สร้างขึ้น

ดำเนินกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมที่สร้างขึ้นสัปดาห์ละ 3 ครั้ง วันละ 1 ชั่วโมง (3 คาบ) เวลา 15.30-16.30 น. และศึกษานอกสถานที่ จำนวน 3 ชั่วโมง (9 คาบ) รวมทั้งหมด 81 คาบ (27 ชั่วโมง)
6. ประเมินผลโปรแกรม

การประเมินผลโปรแกรมโดยการประเมินโครงสร้างและแผนการจัดกิจกรรมในโปรแกรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินนักเรียนที่เข้าในโปรแกรมด้วยแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจและแบบประเมินเจตคติทางอาชีพ และประเมินการจัดกิจกรรมในโปรแกรมด้วยแบบสอบถามนักเรียน